

PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU CHO PHÂN TÍCH CHÍNH SÁCH

CƠ SỞ LÝ THUYẾT CỦA PHÂN TÍCH CHÍNH SÁCH TỪ GÓC ĐỘ KINH TẾ HỌC VI MÔ

Vũ Thành Tự Anh

Nội dung trình bày

- Thất bại của thị trường
 - Chuẩn mực cạnh tranh hoàn hảo
 - Cơ sở cho sự can thiệp của nhà nước
 - Sửa chữa thất bại của thị trường
- Thất bại của nhà nước
 - Hạn chế của sự can thiệp của nhà nước
 - Thất bại nhà nước sv. thất bại thị trường
 - Sửa chữa thất bại của nhà nước

THẤT BẠI CỦA THỊ TRƯỜNG VÀ SỬA CHỮA THẤT BẠI THỊ TRƯỜNG

Vũ Thành Tự Anh

Chuẩn mực cạnh tranh hoàn hảo

- **Định lý thứ nhất của KTH phúc lợi:**
Trong thị trường cạnh tranh hoàn hảo, tất cả các bên tham gia sản xuất và trao đổi sẽ khai thác tối đa mọi lợi ích chung do thương mại đem lại. Kết quả là sự phân bổ nguồn lực ở trạng thái cân bằng sẽ đạt hiệu quả kinh tế.

Cơ sở cho sự can thiệp của nhà nước

- **Hiệu quả:** Sửa chữa thất bại thị trường
 - Tồn tại thế lực thị trường
 - Bất cân xứng thông tin
 - Ngoại tác
 - Hàng hóa công ...
- **Công bằng:** Giảm bất bình đẳng
 - Cân bằng sv. hiệu quả sv. công bằng
- **Khuyến dụng:** Nhà nước “phụ mẫu”

Bài giảng 3

5

Vấn đề công bằng trong chính sách Hàm phúc lợi xã hội (SWF)

1. Chủ nghĩa duy lợi
(utilitarianism): Bentham (1789)

$$SW = \sum_{h=1}^H \alpha_h U_h$$

2. Bergson (1938) – Samuelson
(1947)

$$SW = \prod_{h=1}^H \alpha_h U_h$$

3. John Rawls (1971): Max-Min
SWF

$$SW = \min(U_1, U_2, \dots, U_H)$$

4. Amartya Sen (1973)

- Income = Thu nhập trung bình
- Inequality = Chỉ số Gini

$$SW = \text{Income}(1 - \text{Inequality})$$

Bài giảng 3

6

Một số vấn đề chính sách

- Khoảng cách giàu - nghèo, thành thị - nông thôn
- Thuế nhà đất
- Thuế thu nhập cá nhân
- Xã hội hoá giáo dục và y tế
- Bảo hiểm (y tế, xã hội), chính sách xã hội
- Quyền sở hữu (sử dụng) các nguồn lực
- Môi trường kinh doanh
- Độc quyền, điều tiết độc quyền và luật cạnh tranh
- Mô hình tổng công ty, tập đoàn, và CPH DNNN ... 7

Bài giảng 3

Nguồn gốc của độc quyền

- Kinh tế:
 - Lợi thế nhờ quy mô (độc quyền tự nhiên)
 - Lợi thế nhờ phạm vi
 - Không có sản phẩm thay thế
- Pháp lý:
 - Quyền sở hữu trí tuệ (patent, copyrights)
 - Nhà nước cho phép (hợp thức hóa độc quyền tự nhiên hay phục vụ mục tiêu của nhà nước)
- Kỹ thuật:
 - Ngoại tác mạng lưới
- Chính trị:

Bài giảng 3

8

Biện pháp điều tiết độc quyền

- Biện pháp điều tiết phù hợp với hình thái và mức độ độc quyền:
 - Độc quyền tự nhiên
 - Độc quyền do biện pháp thể chế/hành chính
 - Độc quyền nhóm
 - Cạnh tranh độc quyền
- Một số biện pháp điều tiết:
 - Điều tiết dựa vào chi phí
 - Điều tiết dựa vào khuyến khích
 - Điều tiết dựa vào thị trường
 - Điều tiết dựa vào biện pháp hành chính

Bài giảng 3

9

Thông tin thiếu hoặc bất cân xứng

- Khái niệm về thông tin không hoàn hảo
- Khái niệm về thông tin bất cân xứng (AI)
- Hệ quả của thông tin bất cân xứng
- Vai trò của nhà nước trong việc giải quyết thất bại thị trường do AI gây ra.

Bài giảng 3

10

Thông tin không hoàn hảo

- Thông tin không hoàn hảo là tình trạng thiếu thông tin cần thiết để ra quyết định
- Các trạng thái của thông tin không hoàn hảo:
 - Không có thông tin (bị che dấu/không thể tiếp cận)
 - Có thông tin nhưng:
 - Không đầy đủ
 - Không chính xác
 - Không kịp thời
 - Không xác minh được

Thông tin bất cân xứng

- Hệ quả hay ba lớp bài toán của AI
 - Rủi ro đạo đức (tâm lý y lại)
 - Lựa chọn ngược (lựa chọn bất lợi)
 - Vấn đề ủy quyền – thừa hành
- Các vấn đề cần lưu ý:
 - Mô tả, phân tích bản chất của tình huống AI
 - Nguyên nhân của tình huống AI
 - Hành vi của các bên trong tình huống AI
 - Hệ quả của sự phối hợp các hành vi này
 - Làm thế nào để cải thiện kết cục này

Khái niệm về ngoại tác

- Ngoại tác xảy ra khi một bên làm tăng (giảm) chi phí/lợi ích của một (số) bên khác nhưng không thông qua giao dịch thị trường (không được phản ánh qua giá cả)
- Ngoại tác: Nhà sản xuất hay người tiêu dùng chỉ quan tâm tới chi phí hay lợi ích cá nhân mà không quan tâm tới lợi ích hay chi phí xã hội
 - Ngoại tác tích cực: giảm chi phí/ tăng lợi ích
 - Ngoại tác tiêu cực: tăng chi phí/ giảm lợi ích

Ngoại tác là thất bại thị trường?

- Vì ngoại tác dẫn tới tổn thất xã hội vô ích
- Ngoại tác tiêu cực:
 - $MSB < MPB$ ($MSC > MPC$)
 - Hệ quả: Sản xuất/tiêu dùng quá mức
- Ngoại tác tích cực:
 - $MSB > MPB$ ($MSC < MPC$)
 - Hệ quả: Sản xuất/tiêu dùng bất cập

Sửa chữa thất bại thị trường do ngoại tác

- Giải pháp nhà nước
 - Điều tiết (quy định, cấp phép, cưỡng chế)
 - Giáo dục
- Giải pháp thị trường
 - Giấy phép có thể chuyển nhượng
- Giải pháp quản trị
 - Khuyến khích/cưỡng chế của cộng đồng
- Giải pháp cá nhân
 - Lương tâm và trách nhiệm

Bài giảng 3

15

Ngoại tác

- Các vấn đề cần lưu ý:
 - Mô tả, phân tích bản chất của ngoại tác
 - Nguyên nhân của ngoại tác
 - Phản ứng của các bên trong tình huống ngoại tác
 - Tổn thất phúc lợi và các hệ quả khác
 - Làm thế nào để cải thiện kết cục này
 - Trách nhiệm cung cấp hàng hóa công?
 - Trách nhiệm tài trợ cấp hàng hóa công?
 - Hợp tác giữa khu vực công và tư (PPP)

Bài giảng 3

16

Phân loại hàng hóa công

		Tính tranh giành	
		Có	Không
Tính loại trừ	Có	Hàng hóa tư nhân - Giáo dục, y tế, nước - Thức ăn, quần áo - Đường đông, có thu phí	Độc quyền tự nhiên - Phòng cháy chữa cháy - Truyền hình cáp - Đường vắng, có thu phí
	Không	Nguồn lực cộng đồng - Cá ở đại dương - Bãi biển công cộng - Đường đông, không thu phí	Hàng hóa công cộng - Quốc phòng - Hải đăng, pháo hoa - Đường vắng, không thu phí

Trách nhiệm cung cấp và tài trợ hàng hóa công

- Trách nhiệm cung cấp
 - Hàng hóa công có nhất thiết phải do khu vực công cung cấp?
 - Khu vực công có nhất thiết không được cung cấp hàng hóa tư?
- Trách nhiệm tài trợ
 - Hàng hóa công có nhất thiết phải do khu vực công tài trợ?
 - Khu vực công có nhất thiết không được tài trợ hàng hóa tư?

Trách nhiệm cung cấp và tài trợ hàng hóa công

		Cung cấp	
		Công	Tư
Tài trợ	Công (thuế)	Chính phủ vừa cung cấp dịch vụ, vừa tài trợ	Dịch vụ cho tư nhân cung cấp với sự tài trợ của nhà nước
	Tư (tự nguyện)	Mua dịch vụ do nhà nước bắt buộc hay do tổ chức công cung cấp	Mua dịch vụ từ nhà cung cấp tư nhân

Bài giảng 3

19

Hàng hóa công là thất bại thị trường?

- Hàng hóa công thường có lợi ích lớn hơn chi phí tạo ra. Do vậy về mặt xã hội đó là hàng hóa cần thiết được cung cấp.
- Nhưng với hai thuộc tính của hàng hóa công đã dẫn đến tình trạng người ăn theo
- Kết quả là tư nhân không đầu tư, hàng hóa công không tồn tại. Giải pháp thị trường nói chung thất bại đối với loại hàng hóa này

Bài giảng 3

20

Mức cung hàng hóa công tối ưu

- Chính phủ tổ chức cung cấp hàng hóa công ở mức nào là hiệu quả?
 - Dựa vào nguyên tắc $MSB = MSC$
 - Sự khác biệt giữa cầu tổng gộp của hàng hóa công và cầu thị trường của hàng hóa tư?

Hàng hóa công do tư nhân cung cấp

- Tình huống hải đăng ở Anh
- Khắc phục vấn đề “người ăn theo”
 - Khác biệt về cầu đối với hàng hóa công
 - Lòng vị tha
 - Ý thức về trách nhiệm công dân
 - Biện pháp cưỡng chế hiệu quả

Hàng hóa công nào được cung cấp?

- Đồng thuận (định giá Lindahl)
- Bỏ phiếu theo đa số
 - Nghịch lý Condorcet
 - Định lý bất khả của Arrow
- Lý thuyết “cử tri trung vị”
- Vận động hành lang
- Chu kỳ chính trị
- Lựa chọn công và thất bại của chính phủ

Bài giảng 3

23

Cơ sở cho sự can thiệp của nhà nước

Thị hiếu	Thị hiếu nội sinh/ tương thuộc/ không được chấp nhận
Bất định	Đánh giá/định giá rủi ro sai
Liên thời gian	Đánh đổi giữa hiện tại và tương lai (đầu tư/tiết kiệm, môi trường)
Chi phí điều chỉnh	Giá cả thiếu linh hoạt, chi phí giao dịch
Mất cân đối vĩ mô	Chu kỳ kinh tế, khủng hoảng kinh tế - tài chính

Bài giảng 3

24

Thị hiếu

- Thị hiếu nội sinh
 - Thị hiếu không cố định, và chính sách công có thể thay đổi thị hiếu theo hướng tích cực
- Thị hiếu tương thuộc
 - Hàm thỏa dụng bao gồm cả tiêu dùng/thu nhập/địa vị ... của người khác theo hướng tích cực (vị tha) hoặc tiêu cực (vị kỷ)
- Thị hiếu không được chấp nhận
 - Một số thị hiếu không được xã hội chấp nhận rộng rãi, một số khác chưa được đồng thuận

Bài giảng 3

25

Bất định

- Đánh giá rủi ro:
 - Sợ/ thích/ trung tính với rủi ro
- Định giá rủi ro:
 - Định giá cao/ thấp so với rủi ro thực tế, thậm chí không định giá được
 - Thị trường thậm chí không tồn tại (bảo hiểm sức khỏe cho người nhiều tuổi ...)

Bài giảng 3

26

Đánh đổi giữa hiện tại và tương lai

- Đánh đổi giữa hiện tại và tương lai
 - Đánh đổi về mặt thời gian
 - Đánh đổi giữa các thế hệ
 - Thiển cận sv. nhìn xa trông rộng
- Ví dụ vấn đề chính sách:
 - Môi trường: bảo vệ sv. tàn phá
 - Tài nguyên: bảo tồn sv. khai thác
 - Đầu tư sv. tiêu dùng
 - Tăng trưởng sv. bền vững

Bài giảng 3

27

Chi phí điều chỉnh

- Giá cả thiếu linh hoạt: ví dụ tiền lương, lãi suất
- Chi phí giao dịch
 - Chi phí tìm kiếm thông tin (search cost)
 - Chi phí thương lượng (negotiation cost)
 - Chi phí do thông tin bất cân xứng: ủy quyền-thừa hành (agency cost), lựa chọn ngược (AS), rủi ro đạo đức (MH)
 - Chi phí bất định và rủi ro về thông tin, thể chế v.v. (uncertainty cost)
 - Chi phí thích nghi và tái thương lượng (adaptation & renegotiation cost)
 - Chi phí thực hiện và giám sát (monitoring cost)

Bài giảng 3

28

Mất cân đối vĩ mô

- Chu kỳ kinh tế
- Khủng hoảng:
 - Ngân hàng
 - Tài chính
 - Kinh tế
 - Lạm phát
 - Thất nghiệp
 - Bong bóng tài sản ...

Sửa chữa thất bại thị trường

	Cơ chế thị trường	Khuyến khích	Luật định	Cung ứng phi thị trường	Bảo hiểm và giám sát
THẤT BẠI THỊ TRƯỜNG TRUYỀN THỐNG					
Hàng hóa công	P	P	P	C	
Ngoại tác	P	C	C	P	
Độc quyền	P	P	C	C	
Bất cân xứng thông tin			C	P	P
MỘT SỐ THẤT BẠI KHÁC					
Thị trường mông			C		
Vấn đề thị hiếu	P	P	C		
Bất định			C		P
Vấn đề liên thời gian			P		C
Chi phí điều chỉnh					C
Mất cân đối vĩ mô		C			P
VẤN ĐỀ CÔNG BẰNG					
Công bằng về cơ hội		P	C		P
Công bằng về kết quả			P	P	C

Giải phóng, tạo điều kiện và mô phỏng thị trường

- Giải phóng thị trường
 - Hợp thức hóa
 - Giải quy chế
 - Tư nhân hóa
- Tạo điều kiện hình thành thị trường
 - Phân bổ những hàng hóa hiện hữu (vd: quyền sở hữu tài sản)
 - Tạo ra thị trường mới (vd: thị trường giấy phép xả thải, giấy phép khai thác nước ngầm)
- Mô phỏng thị trường
 - Cạnh tranh để có thị trường sv. cạnh tranh trên thị trường (vd: đấu thầu)

Bài giảng 3

31

Thay đổi khuyến khích qua thuế/trợ cấp

- Thuế từ phía cung
 - Thuế đánh trên sản lượng
 - Thuế XNK
- Trợ cấp từ phía cung
 - Trợ cấp có đối ứng
 - Giảm, miễn, cấp tín dụng thuế (vd: CIT)
- Thuế từ phía cầu
 - Thuế bán hàng
 - Phí người sử dụng
- Trợ cấp từ phía cầu
 - Trợ cấp bằng hiện vật
 - "Vouchers"
 - Giảm, miễn, cấp tín dụng thuế (vd: PIT)

Bài giảng 3

32

Xây dựng luật – quy định

- Pháp luật
 - Luật dân sự
 - Luật hình sự ...
- Quy định
 - Quy định về giá
 - Quy định về số lượng
 - Cung cấp thông tin trực tiếp
 - Cung cấp thông tin gián tiếp

Cung ứng hàng hóa qua cơ chế phi thị trường

- Cung ứng trực tiếp
 - Qua hệ thống hành chính
- Cung ứng qua các tổ chức độc lập
 - Doanh nghiệp nhà nước
 - Các đặc khu hành chính
- Thuê ngoài
 - Thuê ngoài trực tiếp
 - Thuê ngoài gián tiếp

Cung cấp bảo hiểm và giảm sốc

- Bảo hiểm
 - Bảo hiểm bắt buộc
 - Bảo hiểm có trợ cấp
- Giảm sốc
 - Dự trữ
 - Hỗ trợ quá trình chuyển đổi
 - Trợ cấp bằng tiền

Bài giảng 3

35

THẤT BẠI CỦA NHÀ NƯỚC VÀ SỬA CHỮA THẤT BẠI CỦA NHÀ NƯỚC

Vũ Thành Tự Anh

Khái niệm thất bại của nhà nước

- Thất bại (kinh tế) của nhà nước xảy ra khi:
 - Sự can thiệp (hay không can thiệp) của nhà nước dẫn tới điểm cân bằng kém hiệu quả hơn so với hiện trạng
 - Phân bổ nguồn lực và hàng hóa kém hiệu quả hơn
 - Làm thất bại thị trường trở nên nghiêm trọng hơn
 - Sự không can thiệp của nhà nước khiến thất bại thị trường hay tình trạng mất công bằng không được sửa chữa

Nguyên nhân của thất bại nhà nước

- Động cơ chính trị vụ lợi
 - Vấn đề trong hệ thống khuyến khích
 - Khuyến khích kinh tế
 - Khuyến khích phi kinh tế
 - Phân bổ nguồn lực một cách vụ lợi
 - Củng cố sự ủng hộ chính trị
 - “Chu kỳ chính trị”
 - Ảnh hưởng của nhóm đặc quyền, đặc lợi
- Ví dụ?

Nguyên nhân của thất bại nhà nước

- Sự thiên cận về mặt chính sách
 - Chính sách có xu hướng giữ nguyên hiện trạng (status-quo biased)
 - Chính sách có xu hướng tránh những thay đổi quan trọng
 - Chính sách có xu hướng quan tâm quá mức tới những vấn đề ngắn hạn
- Ví dụ?

Nguyên nhân của thất bại nhà nước

- Khó lường hết sự phản ứng của hệ thống chính trị và của xã hội
 - Quá trình ra quyết định
 - Vận động hành lang
 - Phản ứng của dân chúng và xã hội dân sự
- Ví dụ?

Nguyên nhân của thất bại nhà nước

- Khó lường hết được phản ứng của bộ máy nhà nước
 - Đồng tình hay phản đối
 - Chi phí thực hiện
 - Cơ hội cho cửa quyền, tham nhũng
- Ví dụ?

Nguyên nhân của thất bại nhà nước

- Khó lường hết được các phản ứng của thị trường:
 - Thiếu thông tin về tình trạng thị trường
 - Thiếu hiểu biết về tương tác thị trường
 - Khó quan sát diễn biến của thị trường
- Ví dụ?

Nguyên nhân của thất bại nhà nước

- Khu vực nhà nước có những vấn đề cố hữu
 - Tính “độc quyền”
 - Thông tin bất cân xứng
 - Ngoại tác
 - Hàng hóa công
 - Khó đánh giá đúng và đủ hiệu quả của việc ra và thực thi chính sách:
 - Khó đo lường hiệu quả của khu vực công
 - Khó có “counterfactual”
 - Phân quyền, phân cấp
- Ví dụ?

Bài giảng 3

43

Sửa chữa thất bại của nhà nước

- Giải quyết các nguyên nhân dẫn tới thất bại của nhà nước
 - Kiểm soát và đối trọng
 - Sửa hệ thống khuyến khích
 - Giám sát các nhóm đặc quyền đặc lợi
- Tìm hình thức can thiệp hiệu quả hơn
 - Điều tiết sv. trực tiếp sản xuất của DNNN
 - Phân cấp sv. tập trung hóa
- Quay lại với cơ chế thị trường
 - Tư nhân hóa/cổ phần hóa
 - Tư nhân tham gia, hợp tác công tư

Bài giảng 3

44

THẢO LUẬN VỀ LUẬN VĂN

- Một số gợi ý về đề tài luận văn
- Thảo luận về phương pháp thực hiện
- Một số lỗi thường gặp